

Aspecte ale derivării jurnalistice

Ioana-Cristina PÎRVU

Lexicul, care reprezintă aspectul cel mai intens explorat al relației dintre limbă și societate, este domeniul lingvistic ce se deosebește, în mod evident, de gramatică prin marea sa capacitate de schimbare. El asigură o permanentă „primenire” a limbii, pe de-o parte, prin dispariția sau întrebuițarea mai rară a unor unități lexicale care își restricționează utilizarea la anumite domenii speciale sau anumite regiuni și, pe de altă parte, prin asimilarea cuvintelor noi necesare comunicării – împrumuturi din alte limbi sau creații interne. Acești termeni înzestrați cu valori noi generează diferențieri lexicale impuse, în mod evident, de nevoia de a îmbrăca conceptele noi, de care limba – sub presiunea a ceea ce trebuie comunicat – nu se poate lipsi, devenind principalul „actor” al funcțiilor și structurilor sociale.

Prezența masivă a cuvintelor noi, frecvente în presa scrisă actuală, are „un temei obiectiv” (Guțu Romalo 2002: 44) care nu poate fi ignorat: intrarea în noua lume a generat o reacție în lanț a fenomenelor apărute în plan social și cultural, economic și politic, științific și tehnic. Tocmai această perioadă de adânci transformări în societatea românească reprezintă argumentul forte care a favorizat asimilarea și crearea mijloacelor lingvistice adecvate noii realități.

Fenomen constant în cursul istoriei limbii române, activ și în prezent, *formarea cuvintelor* este principalul mijloc de îmbogățire a limbii și de organizare a vocabularului ei, precum și a vocabularului fiecărui vorbitor. Compartimente intermediare între gramatică și vocabular, derivarea și compunerea răspund (structural) nevoii de înnoire și de accesibilitate, fiind exploatate frecvent de acești artizani ai limbii scrise, jurnaliștii. Revenirea în forță și susținerea creației interne în limbajul presei scrise reprezintă soluția ideală de echilibrare a balanței împrumuturilor directe și de integrare a lor în sistemul limbii române. Caracterul discret, mai puțin vizibil (pentru că utilizează elemente existente în limbă) al derivării, ilustrează preferința jurnaliștilor pentru creația internă, care satisface nevoia de unități lexicale adecvate realității imediate.

Derivarea cu afixe reprezintă un procedeu productiv de îmbogățire a vocabularului jurnalist, datorită menținerii pe primul loc a sufixării și datorită unei creșteri constante a derivatelor cu prefixe. Este cunoscut faptul că româna este o „limbă de tip derivativ, asemenea latinei, care îi stă la bază și a cărei structură o continuă” (Hristea 1984: 72), și că, în ciuda unei creșteri spectaculoase a numărului compuselor, limba noastră își păstrează acest caracter sistematic.

Pornind de la suportul științific oferit de Adriana Stoichițoiu Ichim (Stoichițoiu Ichim 2001: 7-36), demersul nostru respectă clasificările autoarei referitoare la îmbogățirea vocabularului prin derivare cu afixe, precum și gruparea sufixelor și prefixelor mai vechi sau mai noi, selectându-le, cu precădere, pe acelea

care și-au menținut productivitatea într-un interval de aproximativ cinci ani (2001-2006). Sinteza autoarei ne-a ajutat, totodată, să identificăm unii termeni cu sens peiorativ dobândit tocmai prin procedeul derivării și să-i consemnăm, clasificând aceste fenomene jurnalistice atât de actuale după criteriul cantității și al noutății.

Vom urmări, în continuare, creațiile lexicale jurnalistice realizate prin derivarea cu afixe, multe neînregistrate în dicționare sau în studii de lexicologie. Ele demonstrează dinamica limbii noastre, surprinzând, în același timp, modul de funcționare a limbajului jurnalist.

Bogăția și diversitatea afixelor impune aplicarea distincției între derivate „necesare” și derivate „de lux” (Pușcariu 1976: 371). Presa scrisă actuală furnizează un număr destul de mare de asemenea derivate. Perspectiva descriptiv-funcțională oferă avantajul de a evidenția motivația și funcționalitatea formațiilor sufixale, precum și măsura în care sunt respectate regulile proprii derivării românești, astfel încât să fie îndeplinit principiul „transparenței structurale” (Stoichițoiu Ichim 2001: 19).

1. În vocabularul jurnalist, *sufixarea* este procedeul derivativ cel mai productiv, răspunzând tendinței de internaționalizare a lexicului românesc. Preferința pentru sufixele neologice (având caracter cult și sens abstract), pentru sufixele substantivale față de cele verbale sau pentru sufixele lungi susține această tendință percepută, uneori, în cazul presei scrise, ca formă de manifestare a snobismului lingvistic.

1.1. Printre sufixele care se bucură de „popularitate” în limbajul jurnalist, cele mai productive și mai diverse (sub aspect semantic și stilistic) sunt sufixele substantivale. Majoritatea derivatelor denotative se realizează cu ajutorul *sufixelor pentru nume de agent*, fie neologice (*-ist*), fie vechi românești (*-ar*, *-iță*).

1.1.1. Sub aspect morfologic, derivatele în *-ist*, având ca teme, în majoritate, substantive comune, sunt, de regulă:

– *substantive comune simple*, numindu-l pe cel care deține o anumită poziție socio-profesională

Poate că, în plan politic, aici apare marea diferență: *finanțistul* slovac l-a contrat pe șeful celei mai puternice țări europene răspunzându-i „de ce nu micșorați voi impozitele?”, în timp ce pe ministrul român de Finanțe nu l-au ținut bretelele să-i spună pe șleau președintelui Iliescu că propunerea sa privind impozitarea cu 80% a veniturilor este o aberație economică. (A 4326, 2004: 1) [–DEX, –DCR];

Fenomenul este firesc, pentru că media de repartizare reprezintă media aritmetică dintre celelalte două și, cum de anul acesta ponderea mediei de absolvire a devenit chiar mai mare decât în anii anteriori (50 la sută), am ajuns la performanța, cel puțin în Capitală, ca pe același tronson de medii (8,00-10,00), să se distribuie jumătate din întreaga promoție de *gimnaziști* ai anului 2004. (A 4352, 2004: 1);

Judiciariștii spun că hoții nu sunt persoane strângătoare. (RL 4310, 2004: 7) [–DEX, –DCR]),

și, *cu sens peiorativ*, numindu-l pe cel care își practică meseria într-un anumit loc/mod:

Reformiștii corupției (A 3615, 2002: 1);

Mită electorală pentru *rezerviști* (RL 4350, 2004: 3);

Trompetistul Blănculescu și trupa PSD București – recital de demagogie (A 4401, 2004: 2);

Șantajiştii (RL 4327, 2004: 24);

Simpozioniștii de Hilton și ONG-iștii de profesie nu vorbesc aceeași limbă cu sătenii din Dumbrăveni, unde a fost găsit un prunc tranșat, fără picioare și bazin. (A 3624, 2002: 1);

Amenințată cu moartea, victima – un coleg mai mic de școală – ajunsese să fure bani din casă pentru a-i plăti *șantajistului*, săptămânal, câte un milion de lei! (A 4343, 2004: 12);

– *substantive compuse prin abreviere*, numindu-l pe cel care aparține unei grupări politice sau face parte dintr-o instituție [–DEX, –DCR] –

De îndoliați ce-au fost, *peremiștii* și-au servit colegii cu șampanie (RL 4253, 2004: 8);

În staff-ul său de campanie, *pesediști* notorii (RL 4313, 2004: 2);

De preuniversitar trag și *PNL-iștii*, dar și *PD-iștii* care au o listă de vreo 10 nume, din care cel puțin cinci sunt fără nici o rezonanță. (A 4423, 2005: 1);

Negocierile post electorale lucrează ca hârtia de turnesol: // La Vrancea, ies la iveală „trădătorii”: doi *PRM-iști* și un *PD-ist* (A 4337, 2004: 2);

Mitropolitul Daniel, drapat în splendide veșminte alb-aurii, face treișpe-paișpe, cu un ochi la marea slujbă, cu celălalt la alea despicată de *sepepiști* prin mulțime. (A 4355, 2004: 1);

– *substantive compuse prin alăturare*

Intervenția *cadristului-șef* al Guvernului părea să fie izvorâtă dintr-o revelație și prevestea un inventar de măsuri ferme pentru a stopa dezvoltarea acestor structuri cu vădit caracter paramilitar. (A 3661, 2002: 1);

– rar, *adverbe* – „demaschează *detectivistic* conspirații” (D 366, 2000: 8).

Destul de frecvent, sufixul neologic de origine greacă *-ist* are capacitatea de a forma *adjective*, atașându-se:

– *numelor comune*

Când tăișul intruziunii politicului, al trocului *politicianist* [...] va atinge aorta scolii, se va așeza liniștea peste noi. (A 4315, 2004: 1);

– *numelor proprii*

Analizate în excelenta radiografie a regimului *castrist*. (D 364, 2000: 10) [–DEX, +DCR];

Atac *cotrocenist* la Victor Ponta. (RL 4343, 2004: 3);

Dacă e adevărat că Europa așteaptă o Românie *năstăzistă*, atunci declar că nu aceasta este Europa în care eu vreau să trăiesc. (Dv 15, 2004: 5) [–DEX, –DCR];

– *substantivelor compuse prin abreviere* – „*Peneliștii* se tot întrebă în ultima vreme: să fie Stolojan, să nu fie Stolojan?...” (RL 3720, 2002: 1);

– *substantivelor neologice* împrumutate din rusă sau din engleză

Ion Iliescu „*perestroikist*”?! (D 387, 2000: 3) [–DEX, +DCR];

Pe de altă parte, faptul că în curând va avea loc o ciocnire de proporții e indicat de demisia de sacrificiu, în cel mai pur stil *kremlinist* – „din motive de sănătate” – a copilului de suflet al familiei Năstase, șeful de cabinet al premierului, Sorin Teșu, implicat adânc în scandalul Astra, Poșta Română-BRS. (A 3615, 2002: 1) [–DEX, –DCR];

Întreaga poveste ar putea fi un zvon lansat de Andeea Marin ca să încurajeze și telespectatorii mai săraci, ca să iasă din monotonia imaginii de femeie avută, *hiflistă*, pretențioasă. (AC 21, 2004: 19) [–DEX, –DCR];

– rar, *adjectivelor*

Pentru vestici, scandalul din ianuarie a spulberat fulgerător sulimanul *democratist*, englezeala și așa-zisa toleranță ale lui Năstase... (A 3615, 2002: 1);

Nu sînt nici *ruralist*, nici neadaptat modernității (D 365, 2000: 3) [–DEX, –DCR]).

Sufixul *-ist* se atașează, cu ușurință, unor teme rezultate prin aglutinare din:

– *locuțiuni verbale*

Iar profesori tineri și *habarniști* se agită prin sălile în care Noel Bernard și Vlad Georgescu avuseseră birourile... (Dv 4, 2004: 6) [–DEX, –DCR];

– *locuțiuni interjecționale*

Oprea și Mitrea, declarații *heirupiste* (EZ 3744, 2004: 4);

Măsurile *heirupiste* se succed rapid, consolidând și mai mult imaginea de partid bulversat”. (A 4358, 2004: 1) [–DEX, +DCR: (formație glumeață) Efectuat în asalt].

Multe dintre aceste derivate recente în *-ist* sunt formații de moment, cu caracter efemer – marcat prin ghilimele – și fără pretenții „tehnice”

Abia plecă „mâncătorul de unguri” Gh. Funar și vine acum „*autonomistul* ardelean” Rus! (A 4351, 2004: 1);

Justificarea „necesității unei coerențe la nivelul actului de guvernare” arată teribil de stângace, mai ales că vine de la „*legistul*” Emil Boc. (A 4514, 2005: 1);

Apar două volume consistente de cronicăreală – impresionistă, *liricistă*, zburlit neconvențională. (D 515, 2003: 14) [–DEX, –DCR];

„*Mitingiștii*” au fost supravegheați discret de mai mulți jandarmi și băieți „cu ochi albaștri” (RL 4330, 2004: 3) [–DEX, +DCR: (peior.) Persoană care și-a făcut aproape o profesie din participarea la mitinguri].

Valorile semantice ale derivatelor în *-ist* apar cu pregnanță în situațiile în care li se adaugă un determinant adjectival sau se urmărește accentuarea ineditului asocierii temă-sufix

Circ electoral în Voluntari, cu păruială între liberali, *pesediști* și liberali pârâți. (A 4314, 2004: 3);

Globalistului, toffleristului, informaticistului, revoluționaristului tehnico-științific Ion Iliescu îi e târșă de comunicare! Îi e frică de informație cum îi era frică lui Ceaușescu de computer! (A 4360, 2004: 1) [-DEX, -DCR];

comunismul ne-a făcut să trăim pe propria piele efectele *zvonisticii*. (D 366, 2000: 4) [-DEX, -DCR]),

oscilând ca valoare stilistică între exprimarea:

– *glumeață, ironică*

Securiștii Merce și Brudașcu pleacă la Bruxelles să se facă *lobby-iști* (RL 4224, 2004: 3) [-DEX, + DCR: Persoană care aparține unui grup de presiune, de influență];

dovadă că spălarea de creiere s-a mutat de la activiști la *copywriști* (Dv 4, 2004: 13) [-DEX, -DCR];

Suflet de *mitingist* (D 551, 2003: 10);

Dacă mâine Năstase s-ar duce prin târg ca Cuza, deghizat în *trabantist* cu barbă și s-ar caza așa, de pamplezir, la Eforie ca să verifice condițiile de cazare, mascații ar putea să intre peste el în cameră. (AC 32, 2004: 32) [-DEX, -DCR];

– chiar, *trivială*

Echipele din provincie sunt trimise la sapă pe rute ciudate, dar craiovenii îi numesc pe cei din Ștefan cel Mare „*dinamuiști*”, iar timișorenii le spun bucureștenilor că “Sunteți toți niște mitici/ Nu mai plecați vii de aici!” (A 4318, 2004: 1) [-DEX, -DCR].

1.1.2. Un alt sufix deosebit de productiv este sufixul vechi și popular *-ar*, care se atașează unor teme substantivale, formând cuvinte noi de la:

– *termeni uzuali*

Berarii nu sunt speriați de vremea rece. Producătorii de bere cer reducerea accizelor. (A 4350, 2004: 7);

Ca să fiu *chițibușar* până la capăt, adaug că tipurile de literă (fonturile, în româna computeristică de azi) sunt, și ele, diferite. (Dv 32, 2004: 20);

Cine ne sînt *ciomăgarii*? (EZ 3662, 2004: 14);

Iarna *trenarilor* (D 464, 2002: 18);

– *termeni argotici*

Nemuritorul *bișnițar* românesc (A 3892, 2002: 1);

Comportament tranzacționist pur sau, altfel spus, *bișnițari* la nivel înalt. (Dv 5, 2004: 4);

Între *bișnițar* și *cocalar* (D 410, 2000: 8) [-DEX, -DCR];

Scandalurile de malpraxis se țin lanț, iar medicii nu pot replica, nici când au dreptate, fiindcă... sunt incriminați ca *șpăgari*. (A 4386, 2004: 1) [-DEX, -DCR];

Unii dintre *șpringari*, sau spărgători de locuințe, cum li se mai spun, devin voiajori după ce capătă experiență. (RL 4310, 2004: 7) [-DEX, -DCR];

– și, mai rar, de la *termeni neologici*

Și astfel pe avanscena actualității a fost propulsată o nouă categorie de infractori: *buticarii*. (D 397, 2000: 12) [-DEX, + DCR: Proprietarul sau gestionarul unui butik];

Governarea vrea să reducă numărul „*buticarilor*” străini (A 4402, 2004: 5);

Nici nu mai contează dacă după ora unu noaptea *discotecarii* vor respecta sau nu acordul de încetare a focului, impus de Ministerul Turismului. (A 4354, 2004: 1);

Poliția zice că nu prezintă pericol public, în schimb, „*protestatarul* din pasaj” zice că-i în pericol permanent. (A 4353, 2004: 1);

Pentru restul, trebuie partituri ritmate, veselie și butaforie modernă, după un *rețetar* de campanie de peste Ocean, care nu are mai nimic comun cu activistul de baza al PSD. (A 4296, 2004: 1).

Unele dintre derivatele jurnalistice în *-ar* au o formă deja înregistrată, fiind, în realitate, doar omonime ale termenilor curenți („*Flașnetarul* de control // Blănculescu amenință acum «rechinii din spatele celor care vând la colț de stradă»” (A 4297, 2004: 15) – *flașnetar* „informator” provine de la sensul argotic al cuvântului *flașnetă* „gură”).

Publicistica actuală favorizează extinderea derivatelor substantivale cu sensuri conotate:

– *negativ*, de dispreț („Încet, încet, polițiștii «*benzinari*» sunt eliberați” (RL 4206, 2004: 2) [–DEX, –DCR] – prezența ghilimelelor marchează „deraierile” semantice, indicând caracterul de formații ocazionale al derivatelor; „Protestul *boschetarilor*” (EZ 3619, 2004: 6) [–DEX, +DCR: (peior.) „[...] oameni fără familie, fără casă și masă, care au dormit pe unde au apucat (guri de canal, pivnițe, pe sub poduri, prin parcuri)”; „Se acuză reciproc de dezastrul țării, de foamea pensionarilor și de frigul îndurat de elevi în școli, de migrația creierelor și de exodul *căpșunarilor*” (Dv 4, 2004: 4) [–DEX, –DCR]; „*Frânarii*” (RL 4360, 2004: 1); „*Șoșonarii* PSD iau pantofi în fund de la conducere” (AC 34, 2004: 13) [–DEX, –DCR]);

– *ironic*

Mihai Tănăsescu desființează proiectul *justiționarului*-trompetă Blănculescu privind crima fiscală (A 4242, 2004: 1) [–DEX, –DCR];

Să sperăm totuși că ultima petiție pe care o va mai avea de rezolvat *panglicarul* pesedist va fi plângerea în batistă pe care o va depune la conducerea PSD după nerealegerea lui pe listele electorale ale partidului. (AC 32, 2004: 11) [+DEX: „Epitet dat unui șarlatan, unui escroc, precum și unei persoane care vorbește mult și nu la obiect”];

Și nu neapărat din cauza celor doi romei *pozari*, altfel niște onești vânzători de alamă adepți ai liberalismului, mici întreprinzători, nu v-am dori să vă întrepriză la înghesuială. (AC 31, 2004: 15) [–DEX, –DCR]).

Mult mai puține sunt derivatele cu caracter denotativ, care desemnează nume de agent

Iată-i, Horia, pe acești *justițiar*i de gumă ieșiți din cenușa național-comunismului... (D 360, 2000: 5);

Guvernul, în rolul lui Moș Crăciun pentru *țevari* // Ajutoare sociale din „fonduri speciale” cu iz electoral? (RL 4163, 2003: 21).

1.1.3. Alte sufixe, cu o productivitate redusă, utilizate de jurnaliști sunt: sufixele vechi și populare *-giu* și *-ac*, ultimul, de origine slavă, precum și sufixul neologic, împrumutat din franceză, *-ard* („Desigur, ceea ce i-a deranjat pe *reproșarzi*

e imaginea șifonată a Americii din filmul lui von Trier” (22 729, 2004: 14) [–DEX, –DCR]).

Toate derivatele din presa scrisă, realizate cu ajutorul acestor sufixe dau naștere la nume de agent având conotații peiorative:

-*giu*:

Nu m-aș fi opus pentru că știu că orice bătaie pe care aș lua-o de la un *caftangiu* angajat de stat este perfect legală. (AC 32, 2004: 32) [–DEX, –DCR];

În aceste zile s-a văzut fața veșnică a politicii românești, făcută de acești *tarabagii* aparținând tuturor partidelor și nici unuia. (A 4343, 2004: 1) [+DEX, +DCR: (peior.) Negustor care vinde la o tarabă];

-*ac*:

Muzicieni și muzicanți laolaltă au dat cu toții măsura propriei valori: unii s-au mulțumit să treacă demn pe lângă cei câțiva *aplaudaci* de ocazie, tocmiți să se isterizeze la intervale egale... (A 4295, 2004: 4);

[Copiii] Au fost tocmiți ieftin pe post de *aplaudaci* la acțiunile Puterii, la manifestările de 1 iunie s-au călcat pe picioare toți primarii să dea frumos lângă părinți. (RL 4323, 2004: 1) [–DEX, +DCR: (peior.) Persoană care are menirea să aplaude (de obicei, pe cei ce dețin puterea)].

1.2. Derivatele abstracte realizate cu ajutorul sufixelor *-ism*, *-itate*, *-iadă*, *-ită*, *-re* și *-lâc* reprezintă, în presa actuală, cea mai importantă categorie sub aspect semantic, morfologic și statistic.

1.2.1. Sufixul neologic *-ism* se remarcă prin capacitatea sa de a se atașa frecvent unor teme substantivale:

– *nume comune*

Ne facem că întărim democrația, dar intensificăm *banditismul* în forme rafinate! (EZ 3345, 2003: 1);

Careu de popi cu nevoiași în coadă sau *bingotismul* la români (D 363, 2000: 14) [–DEX, –DCR];

În tot mai multe universități predau în același loc soț, soție, copii, noră și ginere // Cancerul *nepotismului* macină facultățile (EZ 3598, 2003: 4);

– mai rar, *nume proprii* – „*Vadimism* și *lepenism*” (Le Pen Jospen) (D 408, 2000: 4) [–DEX, –DCR]);

– sau *locuțiuni interjecționale* – „Pentru cine știe de câte e în stare *heirupismul* românesc când «a ajuns cuțit os», e posibil”. (Dv 30, 2004: 20) [–DEX, +DCR: (formație glumeață) Activitate în asalt, grăbită].

Substantivele în *-ism* din presa actuală nu au caracter „doctrinar”, ci sensuri conotate negativ care denumesc, în mod metaforic, atitudini, comportamente, stări de spirit, remarcându-se tendința contestatar-agresivă a limbajului jurnalistice:

Cert este că încă de la orele dimineții s-a remarcat un *absenteism* accentuat (RL 4323, 2004: 1);

Brambureala și cinismul din ultimele ore ale campaniei electorale pot ascunde *amatorismul* și dezorganizarea. Dar pot fi interpretate și altfel! (EZ 3753, 2004: 1);

Transportatorii rutieri acuză Guvernul de *clientelism* politic (A 4350, 2004: 1) [–DEX, –DCR];

Fotbalismul (Dv 35, 2004: 1) [-DEX, -DCR];

PNL colectează semnături de la cetățeni pentru sancționarea *traseismului* politic (A 4267, 2004: 2) [-DEX, -DCR]).

Formații de uz restrâns, adesea efemere, unele derivate în *-ism* nu sunt înregistrate în DEX sau DCR, apărând ca sinonime ale unor cuvinte deja existente în limbă (vezi ultimul exemplu)

În România însă, unde *sexismele*, xenofobia abundă în discursul public, mi se pare puțin aiurea să ne dăm blazați și să preluăm ideile lui Eco. (EZ 3739, 2004: 14);

Și 2004 „va presupune suferință”: Scena politică românească rămâne tristă și în acest an. În cazul nostru nici nu e vorba de prea multe (profeții), mai precis de una singură, și anume aceea ca *pluripartidismul* să emane din front (FSN), adică să nu prea miște nimeni în front. (RL 4199, 2004: 1) [-DEX, -DCR]:

Până populează toată România cu ziare, televiziuni și radiouri ce reprezintă *pluralismul* mediatic la PSD? (EZ 3734, 2004: 1) [+DEX]).

1.2.2. În limbajul jurnalistic actual, frecvența derivatelor cu sufixul neologic *-ită*, specific terminologiei medicale, este susținută de caracterul peiorativ (o societate suferindă) al noilor unități lexicale, care parodiază texte medicale – „*Spionita*” (RL 4258, 2004: 2) [-DEX, +DCR: (ironic) Mania de a vedea spioni peste tot]; „*Lia Roberts a fost... duvăzită*” (RL 4300, 2004: 3).

Toate derivatele substantivale în *-ită* au sensul figurat de boală molipsitoare și sunt determinate, de cele mai multe ori, de termeni din câmpul semantic al stărilor malade (sindrom, boală, molimă), care creează impresia de text medical:

Dumneavoastră chiar credeți că sunteți România și să spun că este cel mai clar *simptom al bolii* politice de care cred că *suferiți: totalitarită cronică*, acum în fază acută (Dv 15, 2004: 5) [-DEX, -DCR];

Epidemie de spionită (EZ 3622, 2004: 1).

1.2.3. Sufixul neologic *-itate* se atașează la diverse baze adjectivale, formând substantive abstracte ce exprimă calitatea:

Fratele Păunescu și Fratele Tender, nimeriți în aceeași bancă la examenul de *rapacitate*, doi afaceriști cărora nu le place să-i întrebă cum ne-au făcut de primul milion (AC 32, 2004: 17)).

Preferința jurnaliștilor pentru formațiile abstracte cu valoare tehnică, specializată se explică prin capacitatea derivatelor în *-itate* de a înlocui perifraze greoaie – „Pentru aceasta, el trebuie să-și garanteze *legitimitatea* în exterior [...] și *fidelitatea* în interior” (Dv 5, 2004: 3); „*Opacitatea* transparenței” (RL 4110, 2003: 1). Unele derivate în *-itate* reprezintă creații de moment, accidente sau creații neobișnuite, ele lipsind din dicționare: „Hotărât, nu le-ar strica un training de *multitaskialitate*, să-nvețe să vorbească și să joace o mână de Solitaire în același timp” (Dv 4, 2004: 13) [-DEX, -DCR]).

1.2.4. Sufixul neologic cult *-iadă* revine în presa actuală, fără a fi la fel de productiv ca în anii '90. Sufixul se atașează la teme substantivale, în majoritate neologice („Ministerul Muncii preia *cuponiada*” (RL 4370, 2004: 12) [-DEX, +DCR: (glumeț, peior.) Istoria alambicată a primirii și depunerii cupoanelor nominative de privatizare din sept.-oct. 1995]; „*Dosariada* I: Moștenirea” (D 389, 2000: 12) [-DEX,

+ DCR: (termen apărut după dec. 1989) Manipulare a celor cuprinse în dosarele securității sau ale altor instituții]; „A fost, de fapt, o *mineriadă* fără mineri” (22 730, 2004: 1); „«*Mineriadă*» comunistă în Basarabia” (D 465, 2002: 12) [-DEX, + DCR: (pol.) ♦ 1. Venirea brutală a minerilor în București, pentru a restabili „ordinea” prin violență sau pentru a răsturna un guvern (în anii 1990-91) ♦ 2. (prin extensiune) Orice act de distrugere făcut de un „comando” în care nu participă neapărat minerii]; „Imaginea bună a guvernului Năstase pe chestiunea europeană a fost o *potemkiniadă* creată de aparatul de imagine și doar pentru uz intern!” (Dv 5, 2004: 4) [-DEX, - DCR]; „Sponsoriala PSD – faza pe țară, ultima ediție // Baronii locali, chemați la ...!” (RL 4205, 2004: 1) [-DEX, - DCR]).

Expresivitatea derivatelor în *-iadă* având ca bază cuvintele din lexicul uzual rezultă din contrastul dintre caracterul popular sau familiar al bazei și natura livrescă a sufixului („Culmea *baroniadei* PSD la Iași // Un controlor de tren a fost trimis în judecată pentru 1.000 de lei” (RL 4266, 2004: 20); „«*Căpșuniada*» în Spania va atinge recordul în 2004” (RL 4242, 2004: 7) [-DEX, - DCR]). Creațiile românești mai vechi cu sens denotativ, precum *cruciadă*, au servit ca model derivatelor recente în *-iadă* conotate ironic sau depreciativ:

Ediția 2004 a „*Baroniadei PSD*” a debutat, ieri, la sediul central al partidului de guvernământ. Principala miză a acelor 4 zile de audieri cu baronii o reprezintă desemnarea candidaturilor pentru funcțiile publice ce vor fi scoase la mezin alegerile locale. (EZ 3618, 2004: 7) [-DEX, - DCR]; „*Baroniadă*” vegheată de poliție și SPP. (EZ 3618, 2004: 7).

1.2.5. Deosebit de productiv de-a lungul timpului în toate variantele limbii, sufixul *-re* formează substantive abstracte, pornind de la teme:

– *verbale*, cu diverse variante în funcție de conjugare – cele mai numeroase sunt cele de conjugarea I, urmate de verbe la conjugarea a IV-a

Și atunci, de ce această *forțare* pentru un lucru altminteri muncit și important, așteptat de multă vreme? (EZ 3753, 2004: 1);

Guvernarea bioenergetică (A 4361, 2004: 1);

brambureala noastră specifică în materie de tranziție a produs o despecializare gravă, o *lăbărțare* nedefinită (D 369, 2000: 15);

O soluție nedreaptă și discriminatorie // *Pensionare* politică (RL 4333, 2004: 3);

Reciclarea și *colectarea* deșeurilor din mase plastice în impas // România continuă să se îngroape în gunoi (RL 4366, 2004: 4);

Reglare de conturi (RL 4343, 2004: 25);

Bătălia politică pentru puterea locală s-a încins în această săptămână, negocierile pentru *stărpirea* consiliilor județene și locale devenind extrem de dure. (RL 4334, 2004: 3);

– *neverbale* – substantive comune:

Altă *cădelnițare* (EZ 3764, 2004: 1);

Nevestele baronilor locali din Suceava – specializate în *căpușarea* finanțării UE (A 4239, 2004: 1);

Timpul pierdut de România și *măimutăreala* cu aparențe democratice ne împiedică să credim sistemul cu o tentativă de rol pozitiv! (EZ 3741, 2004: 1);

...a căror minte nu e exclus să secrete *măscări* pe care tu, la vârsta ta, nu ți le-ai putut imagina. (D 360, 2000: 5);

Votarea oprește asfaltarea (EZ 3759, 2004: 9)

sau nume proprii: „*Rus*”-ificarea Transilvaniei? (Ioan Rus) (RL 4343, 2004: 3). Aceste formații, care exprimă nume de acțiuni, circulă în limbajul publicistic datorită, în primul rând, preferinței jurnaliștilor pentru expresia nominală cu caracter abstract, având, uneori, conotații peiorative:

Căpșunirea. În Spania (D 470, 2002: 18);

A fost un mare fals sau o contribuție la *edificarea* democrației? (EZ 3741, 2004: 1);

...a promis 5 milioane de coco, bani pentru *reabilitarea* drumurilor județene. (AC 21, 2004: 8);

Trezirea de după alegeri (RL 4347, 2004: 2); „*Marea împăcare*” dezbină PRM Cluj (citată din fluturași cu proiectele lui Ioan Rus) (A 4343, 2004: 2);

Au venit la iarmarocul electoral în speranța că vor mai prinde un mandat de *hibernare* (RL 4203, 2004: 3).

Numeroase sunt derivatele în *-re*, pentru care sunt atestate baze verbale în *-iza*, rezultând derivate substantivale abstracte cu sensuri specializate în domeniul politic, tehnic, economic – Jale mare la *contorizarea* pe țară (EZ 3582, 2003: 2); „*Privatizarea* profiturilor și *socializarea* pierderilor” (RL 4260, 2004: 4).

Nu puține sunt cazurile în care derivatele în *-re* au ca punct de plecare infinitivul unor verbe în *-iza*:

– *împrumutate* –

Legea lui Ticu a fost mutilată până la aneantizare. (RL 4314, 2004: 1);

Cosmetizarea dosarelor Securității, caz penal (EZ 3586, 2003: 4);

Globalizarea, acasă, sub abajur (Dv 10, 2004: 16);

...chit că undeva în spatele lui Nea Nelu care-și dădea cu părerea despre *globalizare* [–DEX, –DCR],

televizare și *dolarizare*! (AC 21, 2004: 11);

– *create în limba română*

Pastor evanghelist – acuzat de *mușamalizarea* siluirii copiilor unui enoriaș bogat (RL 4317, 2004: 7);

Ani de zile, România s-a temut de orice formă de *regionalizare* care ar amenința unele zone ale sale. (RL 4343, 2004: 3) [–DEX, –DCR];

Iar *termopanizarea* eclezială rezidă în ofensiva inconștienței și a indolenței, a *țopizării* și a gustului îndoielnic (D 549, 2003: 12) [–DEX, –DCR];

– *fără a putea stabili cu certitudine care este cuvântul primar* – „*Democratizarea* heroinei” (A 4314, 2004: 1).

Multe dintre derivatele realizate prin cumulul de sufixe (*-izare*) par a avea caracter ocazional, formând substantive abstracte neînregistrate în dicționarele românești, expresii condensate, sintetice, ale unor enunțuri mult mai lungi, a căror producere ar fi o dovadă flagrantă a încălcării binecunoscutului principiu al „economiei”:

Bănescu și Stolojan au profetit schimbarea în orașul lui Sechelariu, chemând la // *Debaronizarea Moldovei* (EZ 3762, 2004: 5) [-DEX, -DCR];

Ce a produs Securitatea este deja depășit în raport cu ce este pe cale să genereze *mafiozizarea societății românești!* (EZ 3741, 2004: 1) [-DEX, -DCR];

Prudențializare (22 719, 2004: 4) [-DEX, -DCR];

Termopanizarea (și) eclezială versus biserica albă (D 549, 2003: 12) [-DEX, -DCR]).

1.2.6. În presa scrisă actuală, sufixul vechi și popular, de origine turcească, *-lâc* și-a redus considerabil productivitatea în comparație cu perioada interbelică. Cele două exemple întâlnite au puternice conotații peiorative:

Machiaverlicul globalizării (D 365, 2000: 12);

Calvarul *matrapazlăcurilor* cu terenuri a băgat un om în mormânt // Suveici funciare oploșite de autoritățile statului (RL 4324, 2004: 7).

1.3. În textul jurnalistice actual, unele dintre *derivatele diminutive* cu sufixele *-aș*, *-el*, *-ică*, *-ișor*, *-iță*, *-uleț*, *-uț* sunt creații ad-hoc, antifractice, uneori, cu sens predominant depreciativ, devenind o sursă de persiflare a societății actuale:

I-am văzut emoționându-se sincer când a apărut «Aaa-di! Aaa-di! Aaa-di!», i-am văzut pozându-se zglobii cu catindatu', i-am văzut cu *balonașe* și *stegulețe* în mână. (Dv 18, 2004: 5);

Am scris, acum două săptămâni, despre popa Mihai Dincă de la biserica Postelnicu Tiru și despre obiceiurile lui laice, îndeosebi acelea de a arunca în stânga și-n dreapta *bancnoșele* de una sutana mie lei (AC 30, 2004: 2);

Miron Mitrea face *glumițe* pe seama diplomatului: // Geoană a ieșit cu cicatrice, dar i-a plăcut (EZ 3756, 2004: 6);

Cum de se găesc români care să cârtească împotriva *țărișoarei* dragi? (EZ 3734, 2004: 1);

Două mici *VIP-uțe* care mai au mult pînă să ajungă la statutul de *VIP-ulici* (AC 2(683), 2005: 20).

În presa actuală, diminutivele sunt utilizate frecvent cu valorile peiorative, ceea ce reprezintă „o inovație față de perioada interbelică” (Stoichițoiu Ichim 2001: 29):

– *valoarea antifrastică* a construcțiilor

Baronaș local, tupeu electoral (AC 21, 2004: 3);

Boierașul de pictorial Adrian Cioroianu nu a fost pus pe listele partidului. (AC 30, 2004: 11);

Un fost *șefuleț* de la „Doi ș'un sfert” aspiră să ajungă ca Bush (A 4235, 2004: 2);

Doi directori din cadrul Regionalei SNCFR Craiova au fost zburaiți din funcții de către Miron Mitrea din cauza „*vilișoarelor*” de nebulii pe care și le-au construit din lefurile de ... bugetari (RL 4330, 2004: 20);

– *de compătımire* – „...reluînd prezicerile unui *profesoraș* oarecare” (D 362, 2000: 4);

– *de dispreț*

...*porcărelele* fără nici o perdea alternează cu *bănculețele* excrementale, este o destrăbălare de stupidități fără nici un haz și fără nici un Dumnezeu. (D 361, 2000: 15);

pentru că e un megabrand agresiv din vest, dar dacă îl scuturi mai bine, tot un *românaș* pârlit se dovedește a fi (Dv 4, 2004: 13).

Prin întrebuințarea lor, jurnaliștii exprimă o atitudine predominant ironică, de critică aspră la adresa vieții socio-politice și a oamenilor politici.

1.4. *Derivatele augmentative* sunt mai rar întâlnite în presa scrisă actuală. Sufixul *-oi*, moștenit din latină, este destul de productiv, păstrându-și același caracter depreciativ, care și-a pus amprenta și asupra diminutivelor

Abia când s-a spart *buboiul* s-a luat atitudine (RL 4178, 2003: 20);

...pe locul unde pornea altă dată Elisabeta Rizea cu demâncarea la partizani Bucur și-a tras un *viloi* de 21 de camere, fiecare cu toaleta ei. (AC 30, 2004: 8).

2. În ceea ce privește *prefixarea*, în limbajul jurnalistic actual, creațiile noi cu prefixe sunt mai puțin frecvente, fiind înlocuite de formațiile cu prefixoide.

Datorită caracterului cult, prefixele neologice *anti-*, *contra-*, *i(n)-*, *non-* sunt preferate celor vechi de origine latină ca *în-/îm-*, *de(s)-/de(z)-* sau slavă veche, precum *ne-*: „Clauza de *neconcurență*” (RL 4341, 2004: 25); „Uniunea Europeană și FMI resping ideea *neimpozitării* profitului reinvestit” (A 4352, 2004: 7).

Prefixele neologice formează derivate substantivale și adjectivale cu sens negativ, căpătând de cele mai multe ori valori stilistice de tipul conotațiilor ironice, peiorative, depreciative, condiționate contextual:

– *anti-*:

Pact *anti-baroni* (RL 4316, 2004: 3);

Înverșunarea *antibuticară* își arogă printre altele și meritul de a restabili respectul față de lege. (D 397, 2000: 12);

Stoichiță este omul invizibil, *cel mai anti-candidat* pe care l-a produs clasa politică până în prezent pentru că, de fapt, deși lansat, el nu candidează (RL 4304, 2004: 3);

Mascarada luptei *antidrog* (A 4313, 2004: 1);

cu un limpede mesaj *antieuropean* (Dv 23, 2004: 5);

Și, la spartul momentului de propagandă, pac, a declarat că unii români se duc la Bruxelles și fac României *anti-lobby!* (EZ 3734, 2004: 1);

Protagonist în 11 dosare penale // Senatorul-afacerist Culiță Tărăță – chemat cu citație de procurorii *anti-mafia* (A 4235, 2004: 1);

Campania *antișpagă* declanșată de un grup de organizații săptămâna trecută vine ca o prelungire firească a epidemiei de sinucideri din această vară (AC 32, 2004: 9); Un super-șoarece ar putea deveni personajul principal în războiul *antiterorist*, deoarece are simțul mirosului de 10.000 de ori mai dezvoltat decât cel normal (EZ 3748, 2004: 28);

– *contra-*

Literatura română *contraatacă* (RL 4312, 2004: 2);

Tinerii cinești *contraatacă* (A 4325, 2004: 3);

Contraspionii și supraspionii României lucrează la greu. (A 4312, 2004: 1);

Fostul șef al *contraterorismului* american îl bagă la apă pe Bush (A 4271, 2004: 13);

– *i(n)-, non-*

Ba mai acceptă și o mobilizare a profesorilor de sport din nu știu care sector, strânși cu arcanul să-l aplaude cu mușchii lor de atleți *non-politici* (EZ 3735, 2004: 1).

Numărul relativ mare al prefixelor cu valoare negativă este pus în legătură cu conținutul „contestatar, opoziționist, negator și chiar demolator” (Preda 1992: 487) al presei românești actuale.

Alte prefixe neologice productive sunt:

– iterativul *re-*

Oprișan, *re-reînscăunat* cu ajutorul PRM și PUR (RL 4341, 2004: 2);

Restructurarea restructurării (A 4256, 2004: 3);

– asociativul *co-*

Rolul ANRE – să vegheze la protecția consumatorilor, dar să-i *cointereseze* și pe investitori (A 4350, 2004: 7);

Coproterapie (Dv 29, 2004: 16);

Această *coproducere* franco-belgiană, road movie politically incorrect despre doi bărbați în scaun cu rotile, a fost și filmul din competiție cel mai iubit de public. (RL 4323, 2004: 20).

În presa scrisă actuală am înregistrat numeroase încălcări ale regulilor derivării românești sub aspect semantic, gramatical și stilistic, care afectează claritatea și precizia comunicării. Derivatele ce dublează cuvinte deja existente în limbă, fără a aduce un plus de informație semantică sau stilistică, sunt mai lungi și mai greoaie decât sinonimele lor, încălcându-se astfel o caracteristică a limbajului jurnalist – economia lingvistică.

Bibliografie

- Cvasnii Cătănescu 2006: Maria Cvasnii Cătănescu, *Retică publicistică. De la paratext la text*, București, Editura Universității din București.
- Dimitrescu 1995: Florica Dimitrescu, *Dinamica lexicului românesc – ieri și azi*, Cluj-Napoca, Editura Clusium Logos.
- Guțu Romalo 2000: Valeria Guțu Romalo, *Corectitudine și greșeală: limba română de azi*, Versiune nouă, București, Editura Humanitas Educațional.
- Guțu Romalo 2002: Valeria Guțu Romalo, *Dinamica limbii și normele*, în *Perspective actuale în studiul limbii române* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), București, Editura Universității din București, p. 41-51.
- Hristea 1984: Theodor Hristea, *Sinteze de limba română*, Ediția a treia, revăzută și din nou îmbogățită, București, Editura Albatros.
- Hristea 2002: Theodor Hristea, *Inovații lingvistice negative în limba română contemporană*, în *Aspecte ale dinamicii limbii române actuale* (coord. Gabriela Pană Dindelegan), București, Editura Universității din București, p. 185-205.

- Preda 1992: Irina Preda, *Îmbogățirea lexico-semantică a limbii române actuale*, în „Limba română”, XLI, nr. 9, p. 483-490.
- Pușcariu 1976: Sextil Pușcariu, *Limba română. I. Privire generală*, București, Editura Minerva.
- Stoichițoiu Ichim 2001: Adriana Stoichițoiu Ichim, *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate*, București, Editura All.
- Stoichițoiu Ichim 2006: Adriana Stoichițoiu Ichim, *Creativitate lexicală în româna actuală*, București, Editura Universității din București.

Izvoare

- A = *Adevărul*, ziar național independent, București.
- AC = *Academia Cațavencu*, săptămânal de moravuri grele, București.
- D = *Dilema*, săptămânal de tranziție, București.
- DCR = Florica Dimitrescu, *Dicționar de cuvinte recente*, Ediția a II-a, București, Editura Logos, 1997.
- DEX = *Dicționarul explicativ al limbii române*, Ediția a II-a, București, Editura Univers Enciclopedic, 1996.
- Dv = *Dilema veche*, săptămânal de tranziție, București.
- 22 = *22*, săptămânal independent de analiză politică și actualitate culturală, București.
- EZ = *Evenimentul zilei*, cotidian de informație, București.
- RL = *România liberă*, cotidian, București, serie nouă.

Aspects of the Journalistic Derivation

The paper presents some remarks on journalistic derivation. They are suggested by the reading of several recent works in the field, as well as by the analysis of an extensive corpus of linguistic data concerning Romanian.

Several ideas are underlined: the derivation by affixation is still prolific in Romanian newspapers; the rapid assimilation of new words and their new meanings; the dynamics of journalistic derivation, both on the socio-cultural and on the temporal dimensions.

București, România